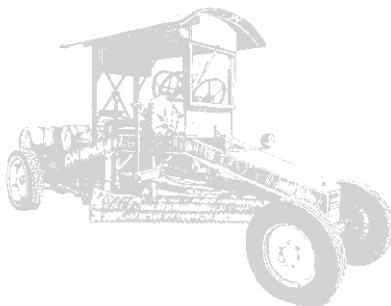

Denne artikkelen er gjengitt i
Norsk vegmuseums årbok for 2024

«Med kjørefrakk og lærstøvler»
**Utstillingen om å være
trafikant for 100 år siden**

AV ÅSMUND JOHANNES SLETTEN

«Med kjørefrakk og lærstøvler»

Utstillingen om å være trafikant for 100 år siden

AV ÅSMUND JOHANNES SLETTEN

Ofte er det bare en liten idé som nevnes i forbifarten, eller en kommentar i en eller annen sammenheng, som skal til for at en prosess starter og resulterer i et produkt. Når denne idéen blir snappet opp av noen, som legger til og trekker fra, kan det plutselig bli et helt prosjekt, eller som i dette tilfellet, en hel utstilling. Idéen som startet det hele, kom etter at jeg i 2020 var på Dovre og hentet en Fremad damesykel påmontert en ÖWA hjelpemotor fra 1922. At det allerede i 1922 fantes bensindrevne hjelpemotorer til alminnelige tråsykler var vi ikke klar over, at det i tillegg har blitt bevart en komplett og urørt sykkel fra den gang, er unikt.

Idéen som dukket opp, var at vi burde stille ut denne sykkelen i kjøretøymuseet og markere at den i 2022 ville være 100 år. Som sagt, så gjort – sykkel ble ikke vist frem med det samme den ankom museet, men tenkt utstilt i 2022, og da i en større sammenheng. Utstillingen ble bygget opp i kjøretøymuseet, og skal stå der frem til våren 2025.

Å LAGE EN GOD OPPLEVELSE

Det å lage utstillinger handler ofte om at de besøkende kjenner seg igjen i det som stilles ut, og trekker frem egne minner og opplevelser knyttet til tilsvarende gjenstand eller tematikk. Hvis man kombinerer dette med å gi kunnskap om noe interessant og ukjent, har man en oppskrift på en positiv opplevelse for de besøkende til utstillingen. I dette tilfellet ville sykkelen være det kjente, og motorkonstruksjonen noe nytt og spennende, som forhåpentligvis ville gi en god opplevelse for våre gjester.

Åsmund Johannes Sletten (57) har bakgrunn som journalist, og er utdannet innen kulturvern, historie- og kulturformidling. Han har vært vegmuseets prosjektleder for utstillingen.

I kjøretøymuseet har vi en fast hovedutstilling som heter «På hjul i Norge». Den viser kjøretøy som har rullet på norske veier fra ca. 1900 og 100 år fremover. I tillegg til hovedutstillingen har vi et areal i lokalet som benyttes til mindre utstillinger av kortere varighet. På det tidspunktet diskusjonen om å stille ut sykkelen pågikk, hadde vi en mopedutstilling på dette arealet. Den skulle nedmonteres til fordel for en ny utstilling til sommersesongen 2022, så en

lyktig man
er for hur
s Vorme
pr. 2
rerinn
pluss ved
Hovedfa
og haand
atematik
kr. Innsk
onkasse
der sende
dr. Brand
lyrer av
hus og
na bestyr
nulle pl
ansettes
september
Norsk K
33.
Lære
Norsk K
r innatt b
cinnelig
nulle h
gust.
sknadsfr
n flink
straks, f
ke Bogtr
y. Henv
ge.

Det var få biler i Norge den gang, men de som fantes ble godt utnyttet. Her er en gruppe turister på utfart i Stryn en gang på tidlig 1920-tal. Den nærmeste bilen er en lastebil som har fått benker til passasjerer montert på lasteplaten.
Foto: Norsk vegvesen/NTS-oppstilling

There were few cars in the Norway back then, but those that existed were well utilized. Here is a group of tourists on an excursion from Stryn sometime in the early 1920s. Photo: The Norwegian Road Museum photo archive

Vil
me kyndig
rikarpost st
ll. mkr. 3800 A. B.
God enepoke
Stendren, Mariegaten 7. El
3.
Kokke
post hos Petra Bohmer, Nial
gt. 31. L. Telef. 41498.
rugtfør. »Noblesse»
erst. 27, til Karl Johan
ekspedire.

Pike,
te svensk eller tysk, me
ter og flink i matl
post.
fenv. etter kl. 4 efterm.
Ingenier Lahn.
Lillevaldsvien 60.

Modepynn
damer fullt ut øvet i b
plads.

Modeforretni
Storg. 10 a.

ENEPIKE.
uld og villig pike faar plads
s. Henv. Andersen & Son, Raad
2.

En flink barnestuepike
fra god post hos grosserer Gun
s. Askim st. Smaalene.
timers reise fra Kranaia.

En øvet dame
aa 1/2 dages post i ferien. Cigar
nningen, Valkyriegaten 7.

Vikar — hushjelp.
til bra pike ønskes til hjelp ca. 3
linus. telefon Asker 305.

Expeditrice
sener øvelse ved landh. (helst
kjendskap til kjøtt kan faa plads
s. Attester med lensforl. Kjøtt
gi naa stoler.
Emil Hansen, Onnegaard.

Vikariat.
e eldre pike eller enke, der kan
best. faar god stilling fra 15. da
t. reise med en familie til Gled
expenditor. telefon. Stabæk 933.
CREDITE

Repræsentant søkes
av mindre firma i enkelte byer og for reiser i
distrikterne samt paa kysten. Virkelig dygtig
akvisiter betinges. Bill. mkr. »1153 Livsstilling.»

Til nyoprettet komm. spædbarnhjem
søkes 1 kokke eller husholderske samt 1 mellempike. Tiltrædelse 20.
juli. 1 kjøttskøpke. Tiltrædelse straks. 2 barnepleiersker med til
trædelse 1. september.

Fjell og daler

Norge er et land det er utfordrende å bygge veier i. Topografen er krevende med fjell, daler,
fjorder og elver som skal krysses. Vinteren er lang og frost og tele gjør sitt til å utfordre
veibyggerne. De første veiene var som regel trakk og stier som hadde blitt utvidet gjennom
årene til å bli best og kjøre. De fleste av disse veiene var ikke gode nok til å bære vekten av
tunge biler for helårsbruk. Samtidig gjorde biltrafikken det mulig å reise lenger og raskere enn
tidligere.

Mountains and valleys

Norway is a country where building roads is challenging. The topography is demanding with mountains, valleys,
fjords and rivers that have to be crossed. The winters are long, and frost and frozen ground make roadbuilding
challenging. Most of these roads were not good enough to withstand the weight of heavy vehicles for
year-round use. At the same time, road traffic made it possible to travel further and faster than before.

ling.
925)

er-
plan-
tion,

To absolut tro og paalidelige
damer den ene fuldt kompetent i
modepynn, den anden flink i let-
tere søm, kan faa gode poster i
mode og manufakturforeretning fra
1ste aug. Ansøknin med lønsfor-
langende og helst foto bedes sendt
Grøn-Hansen, Aas st. (H.O.)

Husholderske.

For en sto, paalidelig, ordensvant,
aldre nuke eller enke, der vil paa-
ta sig at stelle huset for en enkemand
med 3 hjemmeværende barn er plads
ledig. Henvendelse til
Bygm. A. Hagen.
Skolegt. 5. Strømdal. Tilf. 183. (Rek.)

Frisk vølepike fra godt hjem kan
bli med i pensjonat mot at tilse et
spædbarn. Henvendelse Johannesen,
Overret. 22, III.

Hjælpesøgende

Bileiere!

Eng mand med certifikat søker arbeide,
havsomhelst, by — land. Helst
alt frit. Bill. mkr. »932 Liten løn.

Kjøt — kolonial.
Eng mand søker lærerplads i
større forretning fra 1. august. Taler
tysk og fransk.
Bill. mkr. »773 Paalidelig.

Indvick kandidat

En mand, 25 aar, ønsker pl.
zer, fabrik, kjerer eller lign
certifikat. Er kjendt paa br.
jernbane. Kan ogsaa overtage
møstrel. Bill. mkr. »1983 A.
mande i eksempl.

PORTNERPLADS

søkes av to enslige ordensmenn
middels alder. Bill. mkr. »1
enslige.

Chauffør

der ogsaa har praktiseret som
varator, ønsker plads. Bill.
»1084 Løstve eller varbil.

Eng dame fra godt hjem, ha
middelskole og Treiders hande
ønsker kombinert hus- og kost
Familieindlem. Bill. mkr. »5
løn ønskes.

Eng nuke fra godt hjem, i
med middelskole ønsker hus-
presteord under fruens i
Flink i husstet. Litt løn ønske
mkr. »28 Familieindlem.

Post søkes av en kvinde go
i bruk av maskiner.
Bill. mkr. »940 Vasker.

Aldre kvinde søker post, li
hos ældre ensig.

Dame kyndig i sykeple
ønsker at være invalid eller
enslig til hjelp. Bill. mkr. »1050
fr. d. s. i eksp. inden 20. ds.

Dannet husvant dan
ønsker at passe barn eller el
»5-8.
resserte.

Busstransporten for 100 år siden foregikk utendørs.

ssister
der regel
ta euran
151 Minde
illig s
mnastik o
geskole, F
mand o. s.
hvasio
Kjennelig
mekh
og lidt hes
l. mkr. »
Drømme
nand
sker plads
sary draks
bradsomle
Straks.
land
engelsk fl
evolve i for
looksaamen
er saa lage
selig. Bed
vies. Bill
Olmes Ar
tel. 22
reisende,
abei, søker
da firma i
ranche. Bi
Alfens a
ner,
ed herakp
illet mkr.
s til Vestf
erg.

se ner l

En mand, 25 aar, ønsker pl.
zer, fabrik, kjerer eller lign
certifikat. Er kjendt paa br.
jernbane. Kan ogsaa overtage
møstrel. Bill. mkr. »1983 A.
mande i eksempl.

PORTNERPLADS

søkes av to enslige ordensmenn
middels alder. Bill. mkr. »1
enslige.

Chauffør

der ogsaa har praktiseret som
varator, ønsker plads. Bill.
»1084 Løstve eller varbil.

Eng dame fra godt hjem, ha
middelskole og Treiders hande
ønsker kombinert hus- og kost
Familieindlem. Bill. mkr. »5
løn ønskes.

Eng nuke fra godt hjem, i
med middelskole ønsker hus-
presteord under fruens i
Flink i husstet. Litt løn ønske
mkr. »28 Familieindlem.

Post søkes av en kvinde go
i bruk av maskiner.
Bill. mkr. »940 Vasker.

Aldre kvinde søker post, li
hos ældre ensig.

Dame kyndig i sykeple
ønsker at være invalid eller
enslig til hjelp. Bill. mkr. »1050
fr. d. s. i eksp. inden 20. ds.

Dannet husvant dan
ønsker at passe barn eller el
»5-8.
resserte.

ck m

i Kristi
s. til de

rne

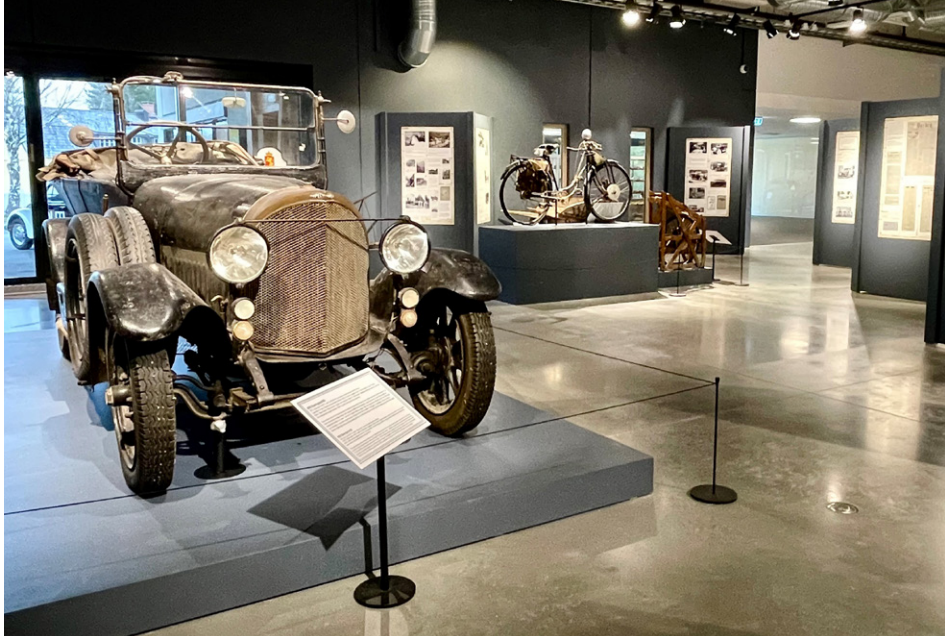
lantnæ

onsdag

Ersp

er d

Utstillingen slik den ble montert i Norsk kjøretøy-historisk museum. Opel Spitzkühler i forgrunnen og Fremad sykkel med ÖWA-hjelpemotor i bakgrunnen. (Foto: Åsmund J. Sletten/Norsk vegmuseum, Statens vegvesen)

jubileumsutstilling for en teknisk avansert sykkel passet bra inn i planene våre. Undertegnede ble satt som prosjektleder, og arbeidet med utstillingen, som fikk arbeidstittel «1922», startet høsten 2021.

Alle utstillinger har sine utfordringer, og hovedutfordringen med denne var hvordan arealet vi hadde til rådighet kunne fylles opp. Den første idéen var å lage en utstilling som tok for seg hvordan det var å være syklist for 100 år siden, og bruke sykkelen med hjelpemotor som hovedobjekt alene, men kun en utstilt sykkel på så mange kvadratmeter ville bli for lite og tynt. Arbeidet med å finne ut hvilke objekter og temaer vi kunne dra inn for å komplettere utstillingen var snart i gang. Det ble også bestemt at så mye som mulig av andre gjenstander og/eller kjøretøy, skulle hentes fra museets egen samling.

URESTAURERT OPEL 1922-MODELL

Noen år tidligere hadde det kommet en fin 1922 modell Opel personbil til museet. Dette var en åpen bil som hadde gått i Kongsvinger-distriktet fra den var ny, den var komplett, med en fin brukspatina. Bilen hadde blitt kjøpt ny av kjøpmann Andor Skullerud fra Matrand

i Eidskog. Skullerud brukte bilen helt opp til 1960-tallet, da den ble ansett som svært umoderne og satt bort. Selv om den hadde vært på veien i mange år, hadde den aldri blitt restaurert, kun vedlikeholdt etter hvert som det ble behov. På ett tidspunkt hadde den blitt penselmalt i fargen svart av noen kreative, unge slektninger av daværende eier, men ellers var den urørt. Utseende, tilstand og farge gjorde at denne passet perfekt sammen med sykkelen fra Dovre og ville gi en fin helhet til utstillingen.

Med en bil med på laget var det naturlig å også formidle hvordan det var å være bilist i 1922, ikke bare syklist og/eller fotgjenger. Vi gikk da videre med å innlemme flere temaer i utstillingen som berørte datidens samferdselsutfordringer. Dette var for eksempel standarden på veiene, bygging og vedlikehold av veiene, bruteknologi, bensinsalg, veiskilting, bilsalg m.m. Her var det flere som bidro med tekst, og bilder ble hentet frem fra museets rikholdige fotoarkiv. Alle tekstene tok utgangspunkt i forholdene slik de var i 1922, men noe av innholdet kunne komme fra årene før eller etter 1922, der dette var relevant. Arbei-

Opel Spitzkühler og Fremad sykkel med ÖWA hjelpe-motor. (Foto: Åsmund J. Sletten/ Norsk vegmuseum, Statens vegvesen)

det med de ulike fordypningstekstene ble utført i løpet av vinteren og våren 2021/22.

NY INNSIKT OM TRAFIKKEN

I arbeidet med de ulike temaene var det særlig ett som ga oss ny og viktig informasjon, og det var om trafikksituasjonen i Norge på 1920-tallet. Trafikksikkerhet, eller mangel på trafikksikkerhet, på starten av forrige århundre kom svært tydelig frem. Langs veiene og i bygatene på starten av 1900-tallet var det daglige trafikkbildet preget av en blanding av fotgjengere, syklist og hestetransport, som i rolig tempo og med lavt støynivå benyttet den tilgjengelige plassen i nokså fredelig sameksistens. Trafikken kunne gå tett i bystrøkene, og selv om det av og til skjedde uhell mellom fotgjengere, syklist og hestetransport, var farten lav og skadeomfanget begrenset.

Da bilene kom, ble situasjonen dramatisk endret. Fotgjengere, syklist og hester var ikke vant til farten og lyden på bilene, og med ett steg ulykkestallene voldsomt. Det var blitt farlig å bevege seg i gatene. Bilistene krevde med aller største selvfølge sin plass i veibanen, og kampen om hvem som hadde

rett til å ferdes i gatene og langs veiene var i gang. Fotgjengerne ble den tapende part, da de som myke trafikanter hadde lite å stille opp med hvis de ble påkjørt av en bil. Samtidig tapte de i rettsapparatet også, da bilistene som var innblandet i ulykkene den første tiden, stort sett var bemidlede menn fra øvre samfunnssjikt, som sjelden ble dømt av sine likemenn. Bilene skulle frem, alle andre måtte vike, og ulykkestallene var svært høye til tross for at antall biler i realiteten var veldig lavt.

Nå, 100 år etter, har synet på trafikksikkerheten endret seg vesentlig, og dette temaet ble etter hvert en viktig del av omvisningene vi har hatt i utstillingen. Med flere temaer var det også ønske om flere gjenstander fra museets samling. Selv om det ikke var mange gjenstander som ble stilt ut, ga de allikevel dynamikk til utstillingen. Gjenstandene som ble valgt var blant annet et vegskilt, en bensinpumpe, to reklameskilt for bensin, bensinkanner, en graskanthøvel, trillebår, en kjørefrakk, kjørebriller og et førerkort. Alle hadde vært i bruk rundt 1922 og representerte de ulike temaene i utstillingen. Ett av objektene er lånt inn fra en ekstern eier. Stein Roger Slettfer-

Uåpnet transportkasse som inneholder et hjul og gaffel med Öwa hjelpemotor. (Foto: Åsmund J. Sletten/Norsk vegmuseum, Statens vegvesen)

ding samler på mye gammelt, og han hadde en ubrukt ÖWA hjelpemotor fra 1922, montert i en gaffel, identisk med den som sitter på sykkelen. Det var fint å kunne vise frem et helt «nytt» hjul i sin originale transportkasse.

BALANSE I UTSTILLINGEN

I en utstilling gjelder det å få til en balanse mellom mengde tekst, gjenstander og foto. Er tekstene for lange, hender det at de besøkende går forbi uten å ta seg bryet med å stoppe opp og lese. Korte og informative tekster er ofte bedre enn lange. Har man muligheter for det, er det fint å kunne vise til fordypningstekster for de som vil lese mer om et tema. Vi lagde ikke fordypningstekster i denne utstillingen, men for å få et innblikk i datidens samfunnsrøst fant vi artikler fra aviser fra hele landet. Avisartiklene kunne da fungere som utfyllende kilder

for informasjon knyttet til de ulike utstillingstemaene.

Avis sider fra 1922 ble også en del av designet på tekstplansjene i utstillingen, men da kun som en bakgrunn der de skulle gi et inntrykk, ikke ment for å leses. Hensikten var å gi litt liv til plansjene, mot å kun ha hvite, rene flater. For å skille dem fra tekstene og artiklene som var tenkt for å leses, la vi på en svak gulfarge, som sto i kontrast til den hvite bakgrunnen på tekstene og artiklene vi ønsket å fremheve.

Arealet vi hadde til rådighet for denne utstillingen var det nordvestre hjørnet av utstillingslokalet i kjøretøymuseet, samme sted hvor vi også tidligere har hatt temporærutstillinger. Den ene vegg er uten vinduer, den andre har store glassflater, mens den tredje er åpen ut mot hovedutstillingen. For å få til en avgrensning og samtidig tydeliggjøre

Utstillingen sett fra
fra kjøretøysamlingen.
Det var ingen bestemt
retning vi ønsket at de
besøkende skulle gå
gjennom utstillingen.
(Foto: Åsmund J. Slet-
ten/Norsk vegmuseum,
Statens vegvesen)

at dette var en egen utstilling, malte vi de to veggene i samme blåfarge som veggen med alle syklene har. Da skilte de seg fra de hvite veggene i nærheten, men hadde samtidig en kobling mot den blå veggen i andre enden av utstillingslokalet.

For å lage et skille ut mot hovedutstillingen der det ikke var noen vegg, valgte jeg å gjenbruke et veggssystem jeg hadde utviklet i forbindelse med en kunstutstilling. Disse ble også malt blå og koblet sammen, slik at de fungerte som kasser som sto av seg selv med fire sider på til tekst og bilder. 11 slike kasser ble satt på linje med et par meters mellomrom, for å skape et skille ut mot resten av lokalet. De utgjorde ingen tett vegg, men det ble tydelig hva som var på hver side. Én av disse ble laget som en monter for kjørefrakken, brillene og førerkortet.

På sidene som vendte inn mot vår utstilling ble tekstplansjene montert, og på sidene som vendte ut mot hovedutstillingen ble det klistret opp to heldekkende

fotografier. Disse to bildene ble delt opp i 11 deler med én del på to av sidene på hver kasse. Motivene var med veg og bil og fotografen var Wilse. Sto man på den ene enden og så langs med kassene, gled flatene i sammen og man fikk et inntrykk av hele motivet.

Bilen og sykkelen, og noen av de andre gjenstandene, fikk podier i samme blåfarge som veggen og kassene. Dette ble gjort for å gi dem en fin plassering, og løfte dem opp fra gulvet. På denne måten tydeliggjøres det at det er snakk om utstilte objekter, samtidig som det gir en barriere mot publikum. I tillegg til podier ble det satt opp trådsperring rundt bilen og sykkelen for å gi ytterligere avstand til publikum og å forhindre at det ble for lett å berøre gjenstandene.

MONTERING VÅREN 2022

Monteringen av utstillingen begynte på våren 2022, etter at mopedutstillingen «Med pottrehjelm og totakt» ble demon-

Fremad sykkel med
ÖWA hjelpemotor.
(Foto: Åsmund J.
Sletten/Norsk veg-
museum, Statens
vegvesen)

ÖWA hjelpemotor fra 1922 montert på sykkel.
(Foto: Åsmund J. Sletten/Norsk vegmuseum, Sta-
stens vegvesen)

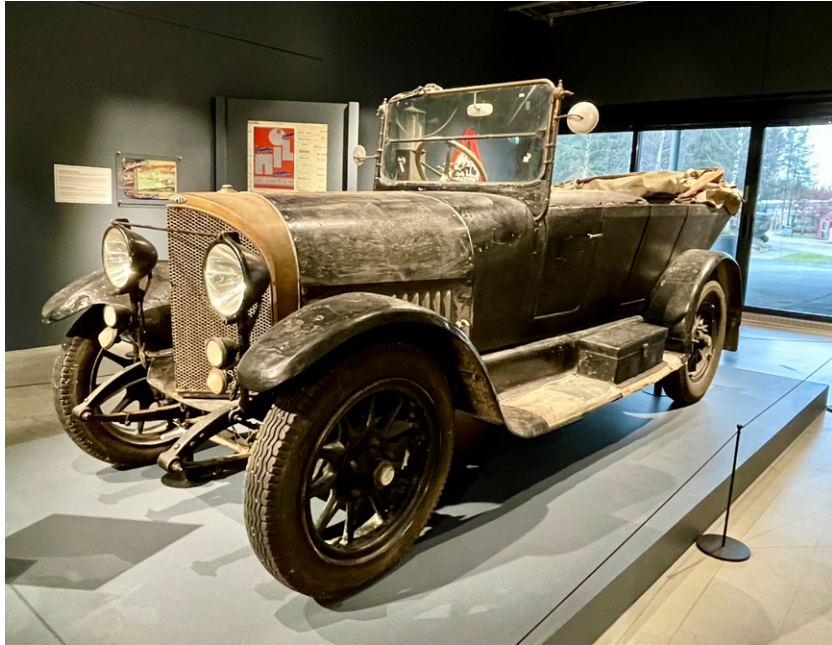

tert og fjernet i midten av april. Først ble veggene i hjørnet malt blå av firmaet Maler'n Karlsen, og deretter ble kassene satt opp og malt. Podier ble snekret på verkstedet vårt, og noe var gjenbruk fra tidligere.

Gjenstander ble hentet fra magasinet og plassert, tekstplakater ble skrevet og montert. De store fotografiene og tekstplansjene ble montert av folk fra Gata Reklame. Siste finpuss var å justere lampene slik at gjenstander og tekst ble lyst opp. Det var ingen bestemt retning vi ønsket at de besøkende skulle gå gjennom utstillingen, men for å gi dem en pekepinn la vi to folier på gulvet som pekte inn mot åpningene i hver ende og to fotspor hvor man kunne stå for å se en sammenheng i fotografiene som var delt opp på de 11 kassene.

Utstillingen hadde nå fått navnet «Med kjørefrakk og lærstøvler», og åpningen ble planlagt til å være på Nasjonal motordag i begynnelsen av juni, men

1922 Opel 8/25 PS, også kalt «Spitzkühler» på grunn av radiatorens spisse form. (Foto: Åsmund J. Sletten/Norsk vegmuseum, Statens vegvesen)

på grunn av litt forsinkelser med de siste detaljene, ble den åpnet for publikum den første uken i juli.

Utstillingen har fungert fint, og særlig den urestaurerte bilen og sykkelen har vakt interesse, men også de andre temaene har bragt frem ny informasjon og kunnskap til de besøkende. I ettertid ser jeg at vi med fordel kunne ha valgt en enda vagere fremstilling av dekoren formet som avissider. Utstillingstekstene gikk litt i ett med bakgrunnen, og kunne gi inntrykk av at det var mye mer tekst i utstillingen enn det faktisk var. Allikevel ser det ut til at publikum har likt å se og oppleve utstillingen og ta inn informasjonen på plansjer og vegger.

Det har også blitt holdt mange omvisninger i utstillingen, og da har særlig endringen av samfunnets holdninger til trafikk og trafikksikkerhet vært viktig å snakke om. Svært mange har blitt overrasket over forholdene for 100 år siden sammenlignet med dagens situasjon.

Nærbilde av utvendig parkeringsbrems på Opel 1922. (Foto: Åsmund J. Sletten/Norsk vegmuseum, Statens vegvesen)

